

català central, però aquí és sobretot un terme de pintors i artistes (o literats que s'hi inspiren): «al velògraf --- quedaven tan bé els dibuixos ---; l'automatògraf --- procediment que *tintava* de negre, no va resultar», MassóT (50 *Anys Vida Lit.*, 10.11f.): més aviat deu ser derivat de *tint* que directament del verb; probablement, d'aquí Verdager: «cel y terra apareixen *tintats* de color de foch» (Colom, p. 319). *Tintada*. *Tintatge*. *Tintaina*.

Destintar. *Retintar*; *retint*; *retinta* val. 1466 (Mestre Joan, *BABL* VII, 325, text en *VERD*).

Tintillaina o *tintilaina* [«sumac», Lab. 1840], id. a la Vall d'Aran [1926] o *tintillaina* [1930] «fustet», planta que a Gessa anomenen així o *merda de gat* (*Voc. Ar.*), i en altres pobles aranesos *tintàrallè*; a l'Alt Pallars *quinquilaina* arbust silvestre Tor de Vall Ferrera (1932), *kinçkilainèra* arbust que em comparen al grèvol (segurament per l'aspecte de la fruiteta) Estaon de Cardós (1934), *kinçkilaina* arbust que fa una fruiteta rodona i vermella, Rialb de Noguera (1963); la forma originària amb *t* reapareix més a l'O.: *tintilaina* «arbre diferent del besurp (*abesurto*) però que hi fa pensar» Benasc (1965); igual segons Ballarín; i entremig, a l'alta Ribagorçana amb *-t-* medial però *k-*: *kantilaina* «mata que té fusta bona: en fan forques etc., i els aranesos en diuen *merda de gat*» Bivils (1975).

Deu ser aquest arbust el que va donar nom al llogaret de *Tantallatge* en el Cardener (agregat de Navès), que ja figura a l'Acte de la SdUrg. de 839, anomenat *Illa Tintillagine*; i la *Tentelage* en el Capbreu de Besora de c. 1200 (*EntreDL* I, 30, n. 15). Com que el sumac o fustet té escorça tintòria, l'etimologia ha de ser *TINCŨTLIAGĪNEM (com ja vaig dir al BDC XXIII, 304a) derivat del ll. *tincilis* 'tintori' amb el sufix *-ago*, *-aginis*, dels noms de planta. El fet de tenir fusta bona i flexible, usada per a forques i bastons, és comú amb els arbustos anomenats *cantellatge*¹ i *tortellatge*² en cat. or., i per tant crec que tots tres noms designen la mateixa planta i són variants del mateix mot. De primer hi hauria dissimilació *t-t- > k-t-* (cf. *clap* < *plop* < *pōpulus*, ajudant-hi la influència de noms de planta en *cant-* i la de *cantell*, *cantalada* etc.), essent usat per pegar bastonades; després *k-t- > k-k-* pel sentiment de reduplicació (i ajudant-hi *QUINCALLA* etc.); en part dissimilació de palatal (*-l-ĭ- > -l-ĭ-*) i de la primera nasal en *r*; i en fi *tortellatge* < **tort-*, a causa de la torsió que se li dona, en fer els bastons i forques.

Hi ha encara la *vitilaina* o *vetilaina*, altre nom del *tortellatge*, o sia *Viburnum Lantana* segons A. C. Costa (*Flora de Cat.*, p. 355), que s'estén fins a Aragó, *betelaina* (Borao; Rohlf, *RLiR* VII, 129), i que jo anoto, pronunciat *betelaina* a les valls de Tena (Orós) i Aragüés (1966); em sembla una mica arbitrari fer-lo venir de *VITTŪLA* «ruban» encara que admetem que passés a «branche flexible», en primer lloc per què no explica la *-i-* o *-e-* interna, i també em costa de creure que no es relacioni amb el tipus *tortellatge/cantellatge/TINCŨTLIAGĪNEM* amb el qual coincideix del tot, sense altra diferència que la triple inicial *vit/tint/cant-*.

Més prudent sembla admetre que resulti d'aquell tipus per contaminació, sigui de *VĪMEN* 'vímēt', sigui de *VĪTIS* 'cep, planta torcedissa' (i els seus cpts., *vidalba*, ll. *vitilis* 'torcedís'), puix que és el *viburnum* i puix que *tortellatge* ve de la mateixa noció. Segurament també es podria pensar en un mot pre-romà indoeuropeu, del grup del lit. *vỹti* 'vareta de salze', letó *vītuōls* 'salze', i pruss. ant. *witwan* id. (Pok., *IEW*, 1122.33), persa recent *bid*, tàdjik i persa clàssic *bēd* 'salze' (Oranski, *Vvedénie v Iransk. Filol.*, 284). Però és més arriscat i sembla innecessari.

Un nom un poc diferent de *tintilaina* (i crec del mateix arbust), està més adaptat a *tintori*, *tintorer*: a part de la Vall d'Aran *tintaraçg*; a molts pobles de l'Alt i Baix Vallespir diuen *tinterell* per a una mata boscana que se n'hi veu molta (després en veig a Pineda i sembla ser la que a Almeria anomenen *matagallos*): té branques vestides d'abundosa fulla verda i de floreta blanca: l'usen com a metzina del peix; i tampoc li és bona si en menja el bestiar (1959), pronunciat *tintirél* a Sureda (fa una espècie de llet, metzinosa per al peix); en el vessant empordanès ho canvien en *tintorell*: en veiem a muntanya, a Cantallops, Espolla i Llançà (1958) (aquí donen l'escorça com a remei a la cabra diarreica, «que s'esfoira»); serra amunt de Cadagüés m'ensenyen que s'assembla al roldor (cf. 'sumac' supra) i al llentiscle, i la fan servir per emborxar el peix tirant-ne a les aigües dolces (1964).

¹ *Kantallagè* a Cerdanya (Alp, 1935) i Conflet; a Ralleu id. i també *mardagè* (cf. el nom aranès, supra); *AlcM* a Martinet i StaColQ. *Cartellatge*, Teixidor (*Flora Farm.*, 849) i el *DAG*. a Ripoll, Camprodon i St. Aniol, arbust d'on els traginers treuen bastons per a xurriaques, i jo ho sento així a Oix (1984), a Freixenet de Camprodon i a la Poble de Lillet (1935). A Ponts «*castellatge*: *viburnum lantana*» (Montanyà, *Top. Mèd. de P.*, 157). — ² *Tortellatge* PnaVic, *DAG*; Cadevall-Sallent, *Flora de Cat.* III, 123: «*Viburnum lantana*, també *cantillatge*, arbust de 1-2 m., de branques grisènques molt flexibles»; *CostManc.* I, § 667. Veig *turtallagè* a les muntanyes d'Osona (Muntanyola, 1935). El fet de ser flexible i doblegable és el que motivà la denominació ll. vg. *LENTAGO*, *-AGINIS* > it. *lentana*, *lant-*, d'on el nom científic, i també els noms dialectals *turtagnè*, *-agnói* de Ligúria, i *tourtan*, *tortala* de Savoia (Rolland, *Fl. P. Fr.* VI, 259; *ALF*, Supl. 943) com posa de relleu Bertoldi, *ARom.* xv, 71, relacionant-los ja amb el cat. *tortellatge*. També Verdager anomenà aquesta planta: «las ovelletas s'arramban als marges, darrera lo verdós *tortellatge*», si bé després ho canvià en *plantatge* (Inèd. Casac., 264, nota 10).

Teobromina, *teocràcia*, *teocràtic*, *teodicea*, *teodolit*, *teofania*, *teogonia*, *-gònic*, *teomania*, *teomàquia*, *teomòrfic*, *teomorfisme*, V. Déu, vol. III, 113a48-60; on es tracta també de *TEOLOGIA*. Afegim-hi cites antigues: «Vós m'avets feta mostrar *theologia* e d'altres sciències»; «dementre que jo estudiava en *theologia* e en *philosophia*, lo lum de una candela encesa devalla-